

1. Історія української літератури. У 8 т. Т. 8 : Література післявоєнного часу (1946–1967 рр.) / [гол. ред. Є. П. Кирилук] ; АН УРСР, Ін-т л-ри. – К. : Наук. думка, 1971. – 574.
2. Історія української літератури. У 8 т. Т. 7 : Література періоду завершення будівництва соціалізму та Великої Вітчизняної війни (1933–1945) / [голов. ред. Є. П. Кирилук] ; АН УРСР, Ін-т л-ри. – К. : Наук. думка, 1971. – 402 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.
4. Мишанич О. З минулих літ : літературозн. ст. й дослідж. різних років / О. Мишанич. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 390 с.
5. Мишанич О. На переломі : літературозн. ст. й дослідж. / О. Мишанич. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 435 с.
6. Поп В. Творчість Михайла Томчания : літ.-крит. нарис / В. Поп. – Ужгород : Патент, 1997. – 160 с.
7. Томчаний М. І. Жменяки : трилогія. Повість / М. І. Томчаний. – К. : Дніпро, 1989. – 682 с.
8. Томчаний М. І. Наша сім'я : повість / М. І. Томчаний. – Ужгород : Кн.-журн. вид-во, 1953. – 176 с.
9. Томчаний М. І. Терезка / М. І. Томчаний. – Ужгород : Закарпат. обл. вид., 1957. – 116 с.
10. Шинкар І. П. Історичний роман П. Угляренка в контексті української літератури (закарпатський локус) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Іван Петрович Шинкар. – К., 2011. – 173 с.

Бродюк Юлія. Творчість Михайла Томчания в контексте літератури Закарпаття 30–50-х годов ХХ века. В статті розглянуті погляди літературознавців на національний локус літератури Закарпаття. Проаналізована художественна специфіка творчості Михайла Томчания в контексті літератури Закарпаття 30–50-х годов ХХ в. Опіраючись на твори С. Андрусив, Ю. Балеги, В. Бирчака, О. Мышанича, І. Шинкаря та інших, доведено, що закарпатська література є невід'ємною частиною національної літератури. Виявлено, що художественна специфіка прозаїчного насліддя М. Томчания 30–50-х годов ХХ ст. виділяється в розташуванні автора к новелістическому жанру. На прикладі збірок «Шелковая трава» (1950), «Закарпатские рассказы» (1953), повістей «Наша семья» розкриті характерні риси індивідуальної поезії М. Томчания.

Ключевые слова: М. Томчаний, література Закарпаття, індивідуальна поезія.

Brodyuk Yuliya. The Creativity of Myhailo Tomchaniyin in the context of Transcarpathian Literature of 30-50's of XX Century. The article deals with the views of the national literary scholars according to locus of Transcarpathian literature. The artist's prose legacy of Myhailo Tomchaniyin in the context of Transcarpathian literature of 30–50's of XX century was analyzed. Based on the works of S. Andrusiv, Y. Balega, V. Burchak, A. Myshanych, I. Shynkar and others proved that the Transcarpathian literature is an integral part of the national literature. It was revealed that the artist's prose legacy of Myhailo Tomchaniy seen in the author's commitment to the novelistic genre. On the example of collections «Silk Grass» (1950), «Transcarpathian Stories» (1953), the story «Our Family» disclosed features of individual poetics of M. Tomchaniy.

Key words: M. Tomchaniy, Transcarpathian literature, individual poetics.

Стаття надійшла до редколегії
20.05.2013 р.

УДК 82-312.6 (438); 82-992 (477)

Галина Випасняк

Жанрові особливості «Лексикону інтимних міст» Юрія Андруховича та «Абетки» Чеслава Мілоша

1. Статтю присвячено розгляду жанрових особливостей «Лексикону інтимних міст» Юрія Андруховича та «Абетки» Чеслава Мілоша. Твори такого характеру важко піддаються певним жанровим дефініціям, оскільки поєднують риси багатьох жанрів. У романах-лексиконах Ю. Андруховича і Ч. Мілоша виділено елементи автобіографії, есею, мемуару, тревелогу (розповіді про мандри) та власне роману.

Ключові слова: жанр, роман-лексикон, автобіографія, мемуари, есей, тревелог, Ю. Андрухович, Ч. Мілош.

Постановка наукової проблеми та її значення. Постмодерна епоха з її критично-ревізійністським світовідчуттям і підходом до осмислення дійсності зумовила цілий ряд кризових явищ у

культури, зокрема в літературі. Вільне поводження з текстовою формою, численні експериментування, що межували з випробуванням на міцність, поставили під сумнів адекватність використання передусім поняттєвої термінології, що залишалася актуальною упродовж багатьох століть.

Із появою «яскраво ажанрових текстів.., у яких “компоненти жанрів” становлять неначе систему, що не обов’язково прагне генологічного впорядкування» [10, с. 476], у літературознавстві оприявнилася проблема правомірності жанрових меж.

Поряд із цілковитим нігілізмом у сфері генології прийнятною виявилася сучасна тенденція до переосмислення функції жанрової диференціації. Якщо раніше відповідність певному жанровому канону була визначальним фактором при оцінюванні естетичної якості твору, то сьогодні це лише один із критеріїв упорядкування художніх текстів. При цьому «межі між жанрами знову стали цікавими, але не як місця суворого поділу – а як простір динамічних зіткнень, поєднання, розмиття, перехрещення різних властивостей» [10, с. 487]. Водночас із незмінною тенденцією до жанрового комбінування і перекомбінування виявляється проблема означення новосформованих художніх явищ, наскільки вони є новими і наскільки в них проступає пам’ять попередніх жанрів.

Сьогодні більшість науковців схиляється до думки про кінець епохи постмодерну. Зокрема, Т. Гундорова визначила конкретні дати – 11 вересня 2001 р. (у світовому масштабі) і Помаранчева революція (в українському вимірі). І з цією думкою слід погодитися, якщо передусім мати на увазі філософське підґрунтя цього культурного явища. Філософія постмодернізму справді поступово втрачає свої позиції, проте, мабуть, ще рано констатувати згортання постмодерністської поетики, принаймні на ґрунті української літератури. З огляду на це, передбачаючи продовження гри з художньою формою, відтак появу нових жанрових різновидів, зростає необхідність у теоретичному означенні, «називанні» хоч би частини неординарних текстів, до яких, зокрема можна зарахувати «Абетку» Ч. Мілоша та «Лексикон інтимних міст» Ю. Андруховича. **Мета дослідження** – визначити, чи твори такого зразка можна зараховувати до окремого різновиду роману, чи розглядати їх традиційно як збірку есеїв. Завдання статті: виділити окремі елементи мнемотехніки жанру, а також розглянути проблему пам’яті жанру азбуковника в контексті згаданих творів Ч. Мілоша та Ю. Андруховича.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Стосовно Мілошевої «Абетки» і Андруховичевого «Лексикону» існує чимало дефініцій, які частково вказують на жанрову належність, з-поміж них – «приватний словник» (О. Коцарев) [7], «словник в есеях» (І. Бондар-Терещенко) [5] тощо.

Передусім важливими є власне авторські спроби знайти адекватний термін для жанрового означення власних текстів. Зокрема, Ч. Мілош у «Примітці, написаній через багато років» до «Абетки» вказує: «“Абетку” я написав замість роману, точніше, на межі роману, це стало результатом мого постійного пошуку “великої форми”» [9, с. 9]. Зважаючи на це, зрозуміло, що створення автобіографічного гіпертексту було однією з інтенцій польського митця. Свій текст автор розглядає як «реєстр біографій та явищ» [9, с. 15]. Такий спосіб оповісти про себе є креативнішим не лише з погляду форми, але й через те, що спонукає рецепієнта із загального колажу витворити цілісний портрет автора, осмислити добу, в якій він жив, а також пізнати його життєві цінності. До певної міри митець вимагає від свого читача співучасті, співтворення. Написання «Абетки» було для Ч. Мілоша можливістю укласти «власну міфологію» [9, с. 14], тобто частково розповісти не лише історію свого життя, а й зобразити інших близьких йому людей крізь призму особистого бачення, подати тлумачення найактуальніших у його житті понять, виходячи з власного світогляду, і водночас без претензій на абсолютну достовірність.

Знаковим є те, що саме Ю. Андрухович написав передмову до українського видання «Абетки» Ч. Мілоша. Для нього ця книга виявилася «і хронологічно деформованою біографією, і “душевною енциклопедією”, і суб’єктивним підручником або принаймні посібником-довідником – з літератури, історії, філософії, приватності, пияцтва, кохання, дружби, відчаю та інших захопливих субстанцій» [2, с. 4]. Безсумнівним є вплив цієї книги на ідею створення «Лексикону», про що опосередковано згадано в передмові: «Я тільки те й роблю, що заздрю полякам – культурно, ментально, політично, – пише Ю. Андрухович. – Іноді заздрість буває дуже продуктивною: починаєш краще орієнтуватися в тому, чого тобі самому так бракує і хочеться» [2, с. 4]. Звідси напрашується висновок, що «Лекси-

коном» письменник намагався хоча б якось заповнити наявну в сучасній українській літературі лакуну, реалізувавши при цьому деякі ідеї польського митця.

Якщо Мілош констатує факт, що він «не зміг виступити перед самим собою у ролі колекціонера місць та країн» [9, с. 13], то Андруховичу це цілком вдалося. Його книга – це «автобіографія, що накладається на географію» [1, с. 7]. Письменник робить спроби підібрати чи створити відповідний до форми і змісту «Лексикону» жанровий означник – «Автогеографія? Автогеобіографія?» [1, с. 7]. Зрештою, авторські пошуки остаточно відобразилися в підзаголовку до книги – «Довільний посібник з геопоетики та космополітики».

З наукового погляду стосовно обох текстів здебільшого використовують жанрове означення есею, точніше, збірки есеїв, інколи із заувагою, що це «есеїстика мемуаристичного плану» [11, с. 7]. Принагідно варто зазначити, що останнім часом помітна тенденція називати есеєм усякий текст, який важко вкладається в загальноприйняті жанрові рамки. Тому визріває потреба проаналізувати, чи всі частини згаданих творів відповідають цьому жанровому визначенню.

Т. Бовсунівська акцентує на глибокій філософській наповненості жанру есе і розглядає його як «прозовий твір невеликого обсягу і вільної композиції, що виражає індивідуальні враження і міркування з конкретного приводу або питання і явно не претендує на вичерпну відповідь» [4, с. 431]. Есеїстика, на думку дослідниці, втілила «універсальну форму викладу індивідуально здобутого досвіду... Саме вона найпоспідовніше здатна здійснити антропологічну ідентифікацію особистості» [4, с. 432]. Наведене жанрове визначення есею засвідчує розмитість, довільність цього жанру, його тісний зв'язок із науково-публіцистичною розвідкою, філософським романом, творами мемуарного характеру тощо. Т. Бовсунівська розглядає есе, щоденники, автобіографії, мемуари, хроніки, сповіді, листи, документальні повісті, оповідання, романи, травелоги (розповіді про мандри) як різновиди автодокументальних жанрів. Але якщо, скажімо, щоденник і спогади можна чітко розмежувати, виділивши притаманні саме цьому жанру характеристики, то есей може синтезувати в собі риси всіх інших автодокументальних жанрів. Звідси напрошується висновок, що це жанр, який водночас може перебувати в межах певної системи і поза нею.

Для визначення жанрової належності «Лексикону» Ю. Андруховича й «Абетки» Ч. Мілоша доцільно скористатися принципами когнітивної жанрології як найбільш адекватного методу аналізу постмодерних поліжанрових творів. У такому разі потрібно передусім визначити корпус жанрових патернів, що помітні в тексті, оскільки «будь-який жанр є сумою патернів, узгоджених за певним типом зв'язків та виструнчених певним чином» [3, с. 51], і виділити з них домінуючий. Із-поміж визначених Т. Бовсунівською автодокументальних жанрів в «Абетці» Ч. Мілоша чітко проявляються риси автобіографії, мемуарів, спогадів та есею. Частини «Абетки» можна тематично класифікувати на:

– присвячені конкретним особистостям:

а) із якими автор був знайомий: «Стомма Станіслав», «Рексрот Кеннет», «Кіселевський Стефан», «Адамик Луїс»;

б) відомі історичні особи або митці, які вплинули на формування авторського світобачення: «Бальзак Оноре де», «Горацій», «Вітмен Волт», «Достоевський Федір»;

– змалювання певних установ і географічних місць, із якими була тісно пов'язана доля Ч. Мілоша: «Academy of Arts and Letters, American», «Академічний клуб волоцюг», «Арсенальська, б», «Аркада», «Бакшта»;

– поняття, що характеризують світогляд письменника:

а) морально-етичного характеру: «Обов'язки», «Захоплення», «Зникання», «Жорстокість», «Час»;

б) поняття з різних сфер, згадка про які демонструє ставлення автора до тих чи інших явищ, актуальних для світу, в якому він жив: «Англійська мова», «Російська мова», «Бароко», «Бенд», «Буддизм», «Духобори».

Частини, присвячені окремим поняттям, тобто остання категорія запропонованої класифікації, без сумніву, належить до есеїстики. Виразна автобіографічність у поєднанні з елементами *мемуарів*, визначальною рисою яких Ю. Ковалів вважає «суб'єктивне поцінування автором відтворених історичних реалій» [8, с. 26], притаманна зображенням певних установ та географічних місць, важливих для письменника, а також історичним постатям, митцям, з якими Ч. Мілош особисто з різних причин не був знайомий. Однією з визначальних ознак жанру *спогаду* як різновиду мемуаристики є «відтворення портретів окремих людей з використанням... біографічних та автобіографічних

даних, нотаток, щоденників тощо» [8, с. 427]. Елементи цього жанру помітно в частинах, присвячених конкретним особистостям, причому тим, із ким був безпосередньо знайомий автор. Кількісно домінує перша тематична група з виразними мемуарними рисами.

Таку класифікацію важче здійснити щодо тексту «Лексикону», оскільки за зовнішніми характеристиками тут усе виглядає цілком монолітно – перелік міст, у яких побував автор, проте жанрове змішування простежується в кожній частині книги. Як і в «Абетці», у творі Ю. Андруховича помітні елементи спогаду, мемуарів, автобіографії, есеїстики і розповідей про подорожі. При цьому чітко виражені власне романні риси.

В одному з інтерв'ю Ю. Андрухович висловив думку, що «“Лексикон” можна віднести до нон-фікшн, тобто, умовно кажучи, до “літератури факту”. Але насправді в ньому невігдане і вигдане переплетені настільки тісно, що... вже не вдається їх одне від одного відрізнити... Це все-таки прихований роман у розібраному вигляді» [13].

Як уже згадувалося, Ю. Андрухович до певної міри реалізував окремі ідеї Ч. Мілоша, які польському митцеві не вдалося втілити в «Абетці». Зокрема, він задумував «Абетку» «замість роману», проте характер його твору більше відповідає визначенню «замість автобіографії» чи «замість мемуарів». Натомість «Лексикон» Ю. Андруховича – це текст, що власне перебуває на межі роману, і характеристика «замість роману» цілком прийнятна для нього. Кожна частина збірки є своєрідним міні-романом, й окремі з них навіть поєднані спільними персонажами. В обох аналізованих творах автори згадують реальних особистостей, але якщо Ч. Мілош указує на це цілком відкрито, то Ю. Андрухович продовжує гру із читачем, з образами, називаючи одну і ту ж реальну людину кількома різними іменами тощо. Тому стосовно «Лексикону» радше можна вести мову про персонажів із конкретними прототипами, аніж про реально змальованих особистостей, і власне наявність системи образів, хоч і розмитої, переводить твір із площини автобіографічного жанру у власне роман.

Читаючи «Абетку», важко поставити під сумнів реальність, правдоподібність змальованих подій, явищ чи понять. Читач усвідомлює, що книга подає лише авторське бачення тієї чи іншої проблеми. Безумовно, цей твір можна зараховувати до категорії «нон-фікшн». Натомість в Андруховича не підлягає сумніву лише одне – факт перебування автора в названому місті. Немає до кінця впевненості, що абсолютно всі події, змальовані в книзі, мали місце у житті письменника. З огляду на це, «Лексикон», порівняно з «Абеткою», більше нагадує авторське міфотворення, що вкотре підтверджує його власне романну природу.

З-поміж автодокументальних жанрів, що їх виділила Т. Бовсунівська, у «Лексиконі інтимних міст» найвиразнішими є риси спогаду. Оскільки автор концентрується передусім не на детальному зображенні подій, що відбувалися в тому чи іншому місті, а на асоціаціях, особистих враженнях від перебування в іншому культурному просторі, його спогади набувають рис не документальності, а есеїстичності. Оскільки у центрі уваги «Лексикону» розповідь про подорожі, цілком логічно вважати жанровий патерн травелогу домінуючим.

Ідентичний спосіб організації текстового простору в обох аналізованих творах спонукає замислитися над можливістю виділення окремого жанру, який можна означити як роман-лексикон. Зважаючи на те, що йдеться про постмодерний поліжанровий текст, неможливо залишити поза увагою домінантний жанровий патерн. Врахування цього аспекту дає змогу розглядати «Лексикон» і «Абетку» як різновиди роману-лексикону, відповідно травелоговий та мемуарний.

Аналізовані тексти не єдині в просторі сучасної світової і вітчизняної літератури. За смисловим наповненням «Лексикон» і «Абетку» можна порівняти зі збіркою есеїв (без жодних сумнівів щодо правильності такої жанрової дефініції) О. Забужко «З мапи книг і людей», що розкриває «“незглибимі пережиття”, котрі виникають на перехресті текстів (у широкому сенсі) і людських доль, “взаємне запліднення і взаємне затирання” книг і людей у просторі-кімнаті одного життя» [6, с. 9]. Для Ч. Мілоша «Абетка» є його мапою людей і визначальних у його житті понять та явищ, як-от: «Амбіції», «Англійська мова», «Блюзнірство» тощо. Для Андруховича – це «книжка про міста, які стали чимось більшим – вони стали Місцями, причому особистими, мов ерогенні зони, й інтимними. Місцями, ознакованими на мапах як міста. Бо насправді все починається з мап» [1, с. 7].

За формотворчим критерієм напрошується аналогія з «Хозарським словником» М. Павича, який чимало дослідників розглядає як роман-лексикон, як гіпертекст.

Спираючись на думку Ц. Тодорова про те, що «жанри походять від інших жанрів» [12, с. 25], Т. Бовсунівська робить висновок, що «мнемосхема жанру є надзвичайно ваговою для самого його існування» [3, с. 82]. З огляду на це, варто взяти до уваги середньовічний жанр азбуковника, до якого входили статті різного характеру, не лише довідкового, а й моралізаторського. Оскільки «жанр можна розглядати як форму повернення колишнього естетичного досвіду людства» [3, с. 81], то поява в межах одного десятиліття трьох відомих романів-лексиконів у різних національних літературах знакова. Якщо азбуковник був способом упорядкування зовнішнього світу, який середньовічна людина активно пізнавала, то в контексті кінця постмодерної епохи вияв пам'яті саме цього жанру засвідчує потребу митців у подоланні хаосу, що утворився внаслідок невинної глобалізації передусім у сфері культури. Очевидно, поновне впорядкування зовнішнього постмодерного світу розпочинається з авторського особистого світу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Означення розглянутих у статті текстів терміном «роман-лексикон» дає можливість виокремити новий жанровий різновид роману, який можна вважати вершинним досягненням епохи постмодерну і водночас ознакою її поступового кінця. У загальнокультурному плані поява романів-лексиконів є свідченням своєрідної туги митця-постмодерніста за впорядкованістю світу. З погляду генології це вияв «пам'яті жанру» середньовічного азбуковника, що спонукає до поглибленішого розгляду його еволюції, щоправда не у сфері лексикографії, а художньої літератури, і також до усвідомлення причини реактуалізації саме цього сегмента середньовічної системи жанрів. Застосування принципів когнітивістики для дослідження нового жанрового явища в сучасному гіпертекстовому просторі дає змогу виділити його смислові різновиди. Отож, означене коло проблем засвідчує потребу в активізації генологічних студій у сучасному літературознавстві.

Джерела та література

1. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики / Юрій Андрухович. – Кам'янець-Подільський : Meridian Czernowitz ; ТОВ «Друкарня “Рута”», 2012. – 424 с.
2. Андрухович Ю. Спроба анотації / Юрій Андрухович // Мілош Ч. Абетка / Чеслав Мілош. – Х. : Треант, 2010. – С. 3–5.
3. Бовсунівська Т. Когнітивна жанрологія і поетика : монографія / Т. В. Бовсунівська. – К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2010. – 180 с.
4. Бовсунівська Т. В. Основи теорії літературних жанрів : монографія / Т. В. Бовсунівська. – К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2008. – 519 с.
5. Бондар-Терещенко І. Абетка – це енциклопедія життя [Електронний ресурс] / І. Бондар-Терещенко. – Режим доступу : bukvoid.com.ua/digest/2010/11/13/113426.html
6. Забужко О. З мапи книг і людей : зб. есеїстики / Оксана Забужко. – Кам'янець-Подільський : Meridian Czernowitz ; ТОВ «Друкарня “Рута”», 2012. – 376 с.
7. Коцарев О. Приватний словник ХХ ст. Чеслава Мілоша [Електронний ресурс] / О. Коцарев. – Режим доступу : ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/1092/
8. Літературознавча енциклопедія. У 2 т. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с. – (Енциклопедія ерудита).
9. Мілош Ч. Абетка / Чеслав Мілош. – Х. : Треант, 2010. – 384 с.
10. Сендика Р. Про культурологічну теорію жанрів / Рома Сендика // Теорія літератури в Польщі : антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст. / упорядкув. Б. Бакули ; за заг. ред. В. Моренця ; пер. з пол. С. Яковенка. – К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2008. – С. 467–491.
11. Сняданко Н. Свобода як право на історичну суб'єктивність / Наталка Сняданко // Мілош Ч. Абетка / Чеслав Мілош. – Х. : Треант, 2010. – С. 6–8.
12. Тодоров Ц. Походження жанрів / Цветан Тодоров // Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе. – К. : ВД «Києво-Могилян. акад.», 2006. – С. 22–39.
13. Юрій Андрухович: «Я думаю, нам усім пороблено» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gk-press.if.ua/node/6491>

Выпасняк Галина. Жанровые особенности «Лексикона интимных городов» Юрия Андруховича и «Азбуки» Чеслава Милоша. Стаття посвящена исследованию жанровых особенностей «Лексикона интимных городов» Юрия Андруховича и «Азбуки» Чеслава Милоша. Произведения такого характера тяжело подпадают под конкретные жанровые дефиниции, поскольку в них сочетаются черты многих жанров. Для определения жанровой принадлежности анализированных произведений приемлемы принципы когнитивной жанрологии как самого адекватного метода анализа постмодернистских полижанровых текстов, при помощи которого

возможно выделить примечательные черты разных жанровых паттернов и определить доминирующий. Именно он может стать основой для жанрового обозначения того или иного текста. В анализированных произведениях Ю. Андруховича и Ч. Милоша заметны элементы автобиографии, эссе, мемуара, травелога (рассказа о путешествиях) и собственно романа. Именно сочетание этих элементов составляет роман-лексикон как особый тип постмодернистского романа.

Ключевые слова: жанр, роман-лексикон, автобиография, мемуары, эссе, травелог, Ю. Андрухович, Ч. Милош.

Galyna Vypasnyak. Genre Special Features Of «The Lexicon Of Intimate Cities» by Yuriy Andrukhovych and «The Alphabet» by Czeslaw Milosz. The article is dedicated to the investigation of genre special features in “The Lexicon Of Intimate Cities» by Yuriy Andrukhovych and “The Alphabet» by Czeslaw Milosz. The genre of this type of writings is very hard to define because of mixing different genre patterns. Cognitive approach to genre is the most suitable method for analyzing postmodernist mixed genres texts. Cognitive aspects give an ability to distinguish the most visible components of different genre patterns and determine the dominant one, which can be taken as a basis for genre definition of various types of texts. Elements of autobiography, memoirs, essay, travelogue and novel actually are visible in analyzed novels of Y. Andrukhovych and C. Milosz. Mixing of these elements are exactly the distinctive features of novel-lexicon as a special genre type of novel in postmodern literature.

Key words: genre, novel-lexicon, autobiography, memoirs, essay, travelogue, Y. Andrukhovych, C. Milosz.

Стаття надійшла до редколегії
18.04.2013 р.

УДК 82.0 : 7.037.7

Оксана Головій

Неореалізм: до проблеми термінологічного окреслення

У статті розглянуто неореалізм як перехідне / межове / «відкрито-закрите» (У. Еко) художнє явище; як ґрунтовану на новітніх філософських концепціях модерну (з 1980-х рр. – постмодерну) стильову тенденцію, котра засвідчила вияв у літературі ХХ ст. реалістичного типу творчості і спирається на притаманну реалістичній естетиці здатність органічно поєднуватися з поетикально-стильовими елементами модернізму та постмодернізму.

Ключові слова: реалізм, неореалізм, модернізм, постмодернізм, «філософія життя», екзистенціалізм, тип творчості, стильова тенденція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Неореалізм, попри послідовний вияв у творчості ряду письменників ХХ ст. та тривалу теоретико-критичну рецепцію, залишається на периферії літературознавчого дискурсу. Не встановлено відповідності між поняттями «новий реалізм», «неореалізм», «постреалізм», «реалізм ХХ ст.» тощо. Найчастіше ними позначено аналогічні художні явища новітньої мистецької парадигми – вияви реалізму, збагаченого елементами модерністських чи постмодерністських поетик. Однак деякі дослідники вживають усі ці терміни як синоніми (Н. Колошук), інші – їх розмежовують, щоправда, за відсутності чітких критеріїв (Н. Лейдерман, М. Ліповецький, Р. Мовчан). Дискусійним є питання про «статус» неореалізму: це напрям, течія чи стильова тенденція. Так, Н. Крутікова, О. Козій та Ю. Лаврисюк називають неореалізм «художнім напрямом», Л. Рева – «оновленим, збагаченим творчим методом», Л. Пономаренко – «стильовою течією», Ю. Ковалів – «стильовою хвилею ХХ ст.». Серед літературознавців нема одностайності й у питанні про природу неореалізму: це власне реалізм чи таки модернізм і постмодернізм (відповідно, напрям / течія / тенденція реалізму чи модернізму й постмодернізму). Наприклад, В. Келдиш розглядає неореалізм як «течію реалізму», В. Пахаренко – як «течію модернізму». Крім того, зазвичай літературознавці акцентують увагу лише на одному аспекті (іноді кількох) розвитку неореалізму, найчастіше аналізують його на тлі модерністських (тоді виникає питання, як розвивається неореалізм в епоху постмодерну) або постмодерністських (а як же